

Hevesi Tímea Mária

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

ORCID:0000-0002-2727-8200

Szexualitás a népmesékben és a tanteremben

Absztrakt

A vonatkozó szakirodalom azt képviseli, hogy a szexualitás és a pedagógia összefonódottsága csak szélsőséges (alapvetően botrányos) esetekben jelentkezhet. A szexualitás pedagógiai helyzetekben betöltött pozitív, termékeny szerepéről kevés szó esik. A népmesékben a szexualitás az élet egyik legtermészetesebb részeként jelenik meg. Kutatásunk során arra a kérdésre keressük a választ, hogy Földünk hat lakott kontinensén élő 40 különböző nép meséjében hogyan jelenik meg a szexualitás? Kutatásunk célja, hogy bemutassuk a szexualitás megjeleníthetőségének különböző formáit. A kutatás módszereként a kvalitatív tartalomelemzést alkalmazzuk. A kutatás eredményei rávilágítanak a szexualitás többszempontú megközelítésére, kifejezésének és megjelenítésének lehetőségeire.

Kulcsszavak: szexualitás, népmesék, pedagógia

Abstract

Sexuality in folktales and the classroom

The relevant literature argues that the intertwining of sexuality and pedagogy can only occur in extreme (essentially scandalous) cases. Little is said about the positive, productive role of sexuality in pedagogical situations. In folktales, sexuality is presented as one of the most natural parts of life. In our research, we seek to answer the question: how is sexuality represented in the stories of 40 different peoples on six continents of the world? The aim of our research is to show the different ways in which sexuality is represented. We use qualitative content analysis as a research method. The results of the research shed light on the possibilities of approaching, expressing and representing sexuality from multiple perspectives.

Keywords: sexuality, folktales, pedagogy

„A szexualitásról a legtöbb magyar ember számára nehéz nyíltan beszélni, aminek számos történelmi tényező az oka: a konzervatív kulturális hagyományok, a katolicizmus és a szocialista erkölcs.”

(Ember, Ember 2003: 482)

Bevezetés

Carol és Melvin Ember (2003) *Encyclopedia of Sex and Gender, Men and Women in the World's Cultures* című kötetükben 82 kultúra szexualitáshoz való viszonyát mutatják be. Megállapításuk alapján a magyar szexuális kultúrára a konzervativizmus jellemző. Ez tükröződik a pedagógiai gyakorlatunkban is, ahol a szexualitás témaköre még ma is tabutémának számít. Sárospataki (2020) vizsgálatai alapján úgy véli, hogy a szexualitás témakörével foglalkozó szakirodalom szerint a pedagógiai folyamatok deszexualizáltsága alól csak a botránykeltő, alapvetően etikátlan esetek jelentenek kivételt, melyek valójában extrémítások. A szakirodalom alapján úgy tűnik, hogy a szexualitás és a pedagógia összekapcsolása csak szélsőséges ese-

tekben jelentkezik, s alapvetően nem jelenik meg a pedagógiai gyakorlatban. Az iskolák pedagógiai programjából sok esetben kimarad a szexuális nevelés, ezzel is jelezve, hogy ezt a témát nem szeretnék „beengedni” a tantermekbe. Ennek egyik legmeghatározóbb oka az lehet, hogy a pedagógusok nincsenek felkészítve, s ezáltal felkészülve ennek a tabutémának a kezelésére, az ezzel kapcsolatos tanulási szituációk tervezésére, megvalósítására, a témában rejlő lehetőségek feltárására, s mindezekből adódóan a tanulókkal való beszélgetésekre sem (Marozsi 2018).

A szexualitás témaköre azonban a tanuló korosztály, s a fiatal felnőttek számára az egyik legfontosabb és legérdekesebb téma, hiszen egyéni életüket, gondolkodásukat, viselkedésüket és attitűdjeiket alapvetően befolyásolja. Már a serdülők biológiai érésének szempontjából is figyelembe kell vennünk ezt a területet, hiszen a nemi érés az egész személyiségben változásokat okoz, és meghatározza az egyén önmagához, társaihoz és a világhoz való viszonyulását. A reklámok, a közkezdelt sorozatok, közösségi oldalak, video-csatornák, filmek, mesék, újságok folyamatosan árasztják a szexualitással kapcsolatos tartalmakat a gyermekek, fiatalok felé, függetlenül attól, hogy azok igénylik-e ezt vagy sem. Fontos tehát foglalkoznunk a szexuális viselkedéssel és attitűdökkel, hiszen ezek nagyban befolyásolják a szexuális egészség kialakulását.

A World Health Organization (WHO) szerint a szexuális egészség megköveteli a szexualitás és a szexuális kapcsolatok pozitív és tiszteletreméltó megközelítését, a kellemes és biztonságos szexuális tapasztalatok lehetőségét kényszerítés és erőszakmentesség nélkül.¹ A szexuális élet minősége, örömmel telítettsége, illetve annak hiánya jelentős kihatással van a személy általános életminőségére. Az egészséges szexualitás jelentősen hozzájárul a mentális és fizikai egészségünkhöz, és a szerelem, szexuális kapcsolat és az igaz barátság speciális kombinációjaként írható le, melyet intim kapcsolatainkban élhetünk meg. A szenvedély, az erotika, a szexuális intimitás megtapasztalása és az érzelmek kölcsönösségének öröme emberi létünk és létezésünk alapja. A szexualitás kulcsfontosságú eleme az élvezeti dimenzió, mely nem minden esetben jelenik meg a szexualitás során minden résztvevő félnél, illetve a szexualitás következményeként is felléphetnek az életminőséget befolyásoló tényezők (pl.: szexuális úton terjedő betegségek, nem kívánt terhesség, abortusz). Ezért is lényeges a felelősségteljes viselkedés, a szexuális egészség megóvása, melyekben a környezet támogatásának jelentős szerepe lehet (Hevesi 2015: 9-10). Forrai megfogalmazásában „a szexualitás természetes és egészséges része az életünknek, minden ember szexuális lény, a szexualitásnak fizikai, etikai, erkölcsi, pszichológiai és érzelmi dimenziója van... Az emberi szexualitás kialakulásában biológiai, szociális, illetve társadalmi, pszichológiai és erkölcsi-morális komponensek játszanak szerepet” (Forrai 2012: 160). Véleménye szerint a szexualitásnak többcélú funkciója van, melyek szerepet játszanak az egyén személyiségfejlődésében is. Ezen funkciók között szerepel a reprodukció, az örömszerzés, szeretetképeség, az emberek közötti speciális kommunikáció, s a boldogságra való képesség (Forrai 2012: 160).

A szexuális egészség eléréséhez segítséget nyújthat a már egészen kisgyermekkorától kezdődő, és felnőttkorig tartó szexuális nevelés. A Nemzeti Egészségfejlesztési Intézet 2015-ös Egészségjelentése alapján a magyarországi művi abortuszok száma jelentősen meghaladja az Európai Unió többi országára jellemző értéket, különösen a fiatalok esetében, amely jellemzően a nem kívánt terhességek következménye. A nem kívánt terhességek következményeként megtörténő abortuszok számának csökkentésére többféle programra van szükség, lehetőleg minél több szereplő bevonásával a szexuális nevelés területén. Szexológusok kutatásai szerint a szexualitásról való tudás jelentősen csökkenti az abortuszok számát, éppen ezért felhívják a figyelmet az iskolai szexuális nevelés jelentőségére (Marozsi 2018: 42).

Tanulmányunkban először megvizsgáljuk, hogy az Európai Unió tagországaiban mi jellemzi a szexuális nevelést. Ezt követően áttekintjük a „szexuális forradalom” hatását a szexuális viselkedésre és az attitűdökre. Ezután a mese szerepét vizsgáljuk meg a nevelésben, oktatásban, majd a szexuális nevelést célzó módszertani segítségnyújtás céljából olyan szövegek elemzését végezzük el, melyek a gyermekek, fiatalok számára érthető és értelmezhető módon tárgyalják

¹ WHO (2006): Defining Sexual Health. Report of a technical consultation on sexual health 28–31 January 2002, Geneva. https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_1 Utolsó letöltés: 2022. 11. 01.

a szexualitást. Feltáró kutatásunk során arra a kérdésre keressük a választ, hogy Földünk hat lakott kontinensén élő 40 különböző nép meséiben hogyan jelenik meg a szexualitás. Kutatásunk célja, hogy bemutassuk a szexualitás megjeleníthetőségének különböző formáit. A kutatás eredményei rávilágíthatnak a szexualitás többszempontú megközelítésére, kifejezésének és megjelenítésének lehetőségeire, melyek segítséget jelenthetnek a témával foglalkozni akaró pedagógusok számára.

Szexualis nevelés Európában

A szexualis nevelést kezdetben a termékenység, beavatási szertartások jelentették, melyek során a felnőttek átadták nemi ismereteik örökségét a fiataloknak. Az ókorból fennmaradtak szexualis tiltások, normák, melyek szabályozták a viselkedést (pl. tiltották a tanító és a tanítvány közötti szexualis kapcsolatot). A középkori Európában, döntően az egyházak által kontrollált, hagyományosan intézményesült oktatásban a szexualis nevelés nem kapott teret. A 18. századtól kezdve szaporodnak az arra utaló információk, hogy némileg közügynek tekintik a szexualis nevelést. A 18-19. században a tudományok fejlődése által gazdasági és politikai szempontból a szexualitásról társadalmi diskurzus alakult ki. Gazdasági-politikai érdekek miatt egyre fontosabbá váltak a demográfiai tényezők, így fókuszba került a házasság, a termékenység, a születések száma, a halálozás. Az ehhez kapcsolódó szabályozás megjelent társadalmi szinten is (pl. a nevelés, az adók, a családi, gyermekek utáni kedvezmények). Ebben a korban a szexualitás kérdéskörével foglalkozók (pl.: Rousseau, Basedow, Campe) a szexualis nevelést az egyik legfontosabb pedagógiai feladatként jelölik meg (Forrai 2012: 158).

A 19. század végén a szexualitáshoz kapcsolódó ismereteket egy-egy tantárgy keretén belül tanítják (pl.: biológia, latin). A 20. század elejére egyes iskolatípusoknál már önálló tantárgyként szerepel az egészségtan. A nemi nevelés alkalmával a tanulókat szigorúan szétválasztva oktatják az iskolákban. Külön foglalkoztak a fiúk szexualis nevelésével, a sport szerepével, s a lányoknál a menstruáció népi hiedelmeivel és népszokásaival, a fogamzásgátlás neveléstörténetével, illetve az abortusz kérdésével. A magyarországi iskolákban a hetvenes évek elején megindult a különálló akciókban szervezett szexualis felvilágosítás, mely már nem kötődött egy-egy konkrét tantárgyhoz. A 90-es években a *Nemzeti alaptanterv*, illetve a kerettanterv egy iskolai tanórát biztosított a szexualis nevelés számára (Forrai 2012: 159).

A 2003-ban hatályba lépett *Nemzeti alaptantervet* a 202/2007. Korm. rendelet módosítja. A módosított NAT értelmében az egészségnevelés a közoktatás kiemelt fejlesztési célja: „Az iskola megkerülhetetlen feladata, hogy foglalkozzon a szexualis kultúra és magatartás kérdéseivel, és figyelmet fordítson a családi életre, a felelős, örömteli párkapcsolatokra történő felkészítéssel.” Az *Ember a természetben* tantárgy keretein belül a 7-8. évfolyamnak és *Az ember és társadalom* tantárgy keretein belül, a 9-12. évfolyamnál említi a szexualitás témakörét, mint feldolgozandó tartalmat.²

A 2012-es NAT azonban a korábbiakhoz képest sokkal szűkszavúbb, a fejlesztendő területek közül a családi életre nevelést említi meg egy rövid mondat erejéig, miszerint „Az iskolának foglalkoznia kell a szexualis kultúra kérdéseivel is”³. A dokumentumban több szó nem is esik e témáról.

A jelenleg hatályban lévő 2020-as NAT a *biológia* keretében, a 7-8. évfolyam számára „Az ember szervezete, az egészséges életmód” témakörén belül említi a szexualis nevelés témakörét: „... tisztában van a felelős szexualis magatartás ismérveivel, értékeli a szexualitás egyéni életviteli és párkapcsolati jelentőségét”⁴. A 9-10. évfolyam számára, ugyancsak a biológia keretein

² A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet módosításáról szóló 202/2007. (VII. 31.) Korm. Rendelet. <http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatas/nemzeti-alaptanterv-nat/nemzeti-alaptanterv> Utolsó letöltés: 2022. 12. 16.

³ Melléklet a 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelethez. Magyar Közlöny 2012, 66. sz., 10642. o.

⁴ A Kormány 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/3288b6548a740b9c8daf918a399a0bed1985db0f/megtekintes> 378. o. Utolsó letöltés: 2022. 12. 17.

belül, „Az emberi nemek és a szaporodás biológiai alapjai” témakörnél ír a következőkről: „értékeli az emberi szexualitás párkapcsolattal és a tudatos családtervezéssel összefüggő jelentőségét”⁵. S az utolsó említés ebben a témakörben a *testnevelés és egészségfejlesztés* keretein belül történik meg, a 9-12. évfolyam számára: „megismeri és tiszteletben tartja a szexuális kultúra alapelveit”⁶. A *Nemzeti alaptantervekben* történő utalások jelzik a szexuális nevelés fontosságát, a megvalósítás módját azonban teljes mértékben a pedagógusokra bízák, támponatok, kontroll és módszertani segítségek nélkül.

Az Európai Bizottságon belül, a Foglalkoztatás, a Szociális Ügyek és a Társadalmi Befogadás Főigazgatósága megbízásából Picken (2021) készített egy jelentést *Sexuality education across the European Union: an overview* címmel. Az Európai Unió kiadványban összefoglalják a szexuális neveléssel kapcsolatos európai tapasztalatokat. A kiadvány írói úgy vélik, hogy az elmúlt évtizedekben egyre inkább bebizonyosodott, hogy a szexualitás kognitív, érzelmi, szociális és fizikai aspektusainak oktatása pozitív hatással lehet a gyermekek és fiatalok szexuális és reprodukív egészségére. Az UNESCO szerint a hatékony szexuális nevelésnek átfogó megközelítést kell alkalmaznia: magába kell foglalnia a szexualitás kognitív, érzelmi, fizikai és társadalmi aspektusainak tanítására és tanulására irányuló folyamatot. A szexuális felvilágosító programok a témák széles skáláját érinthetik, beleértve a szexuális és reprodukív egészséget (pl.: szexuális úton terjedő betegségek, fiatalkori terhesség), a kapcsolatokat, a szexuális irányultságot és a nemi szerepeket. A nemzetközi szervezetek – köztük az Egészségügyi Világszervezet (WHO) és az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) – különböző célokat és szabványokat határoztak meg a szexuális neveléssel kapcsolatban, amelyeket többek között az Európai Unió tagállamainak is teljesíteniük kell. Az oktatás azonban továbbra is tagállami hatáskörben van, ezért a tagállamok között jelentős különbségek vannak a tartalom, a megvalósítás és a szervezés tekintetében. A szexuális neveléssel kapcsolatban tagállamonként eltérőek a vélemények arról, hogy mit, milyen életkorban és hogyan kellene tanítani, s milyen szerepet kellene ebben játszaniuk az iskoláknak és a szülőknek.

Az összefoglaló szerint néhány tagállamban a szexuális felvilágosító programok nagyrészt csak a biológiai elemekre összpontosítanak (pl.: Ciprus, Olaszország, Románia és Szlovénia), vagy a biológiai és kockázatmegelőzési elemekre (Bulgária, Horvátország, Cseh Köztársaság, Írország és Litvánia). Azon országok többségében, ahol a szexuális nevelés a biológiai és kockázatmegelőzési elemekre összpontosít, a szexuális felvilágosítás nem is kötelező tantárgy az iskolákban. A tagállamok többsége azonban – megfelelően az UNESCO és a WHO iránymutatásainak – kínál valamilyen lehetőséget a szerelem, a házasság, a párkapcsolat vagy a család témakörének megbeszélésére a szexuális felvilágosításon belül. A jelentés szerint a tagállamok mintegy fele törekszik arra, hogy holisztikus (tágabb horizontú, komplexebb) szexuális felvilágosítást nyújtson. Ez magában foglalhat pszichológiai, szociális és érzelmi aspektusokat is (Ausztria, Belgium, Finnország, Spanyolország, Németország, Hollandia, Málta, Észtország, Szlovákia, Luxemburg, Svédország, Dánia, Portugália, Szlovákia, Luxemburg, Svédország, Portugália és Észtország). A tagállamok felében a szexuális nevelés egyes aspektusait a tananyag részeként tanítják (Ausztria, Horvátország, Ciprus, Franciaország, Írország, Litvánia, Lettország, Finnország, Horvátország, Málta, Portugália, Szlovákia és Szlovénia). Ezekben a tagállamokban a szexuális nevelés több tantárgy keretén belül valósul meg, például: biológia, vallás és etika, állampolgári nevelés, környezeti nevelés, egészségnevelés. Néhány más tagállamban minden tantárgyat oktató tanártól elvárják, hogy a szexuális nevelés különböző aspektusait a tanórák során tárgyalják (Belgium, Cseh Köztársaság, Dánia, Németország, Lettország, Hollandia és Svédország).

Az összefoglaló tanulmányban bemutatottak egy felmérést, melyben azt vizsgálták, hogy az egyes uniós tagállamokban milyen témákat érint a szexuális nevelés. A témák a következők voltak: (1) biológiai szempontok/testtudatosság/pubertás és anatómia; (2) szerelem, házasság, párkapcsolat, család; (3) szexuális/családon belüli erőszak és nemi erőszak; (4) terhesség és szü-

⁵ uo: 380. o.

⁶ uo: 444. o.

letés; (5) szexuális irányultság/LMBTQ kérdések; (6) HIV/AIDS és nemi betegségek; (7) fogamzásgátlás; (8) nemi szerepek; (9) kölcsönös egyetértés; (10) emberi jogok; (11) online média. Magyarországot az első három témakörnél jelölték meg.

A jelentés írói szerint az EU tagállamaiban mindenütt problémaként merült fel, hogy a szexuális nevelésre vonatkozóan hiányzik a kötelező és érdemi tanári képzés. Jelenleg a szexuális felvilágosítással kapcsolatos képzés az alapfokú tanárképzés részeként csak Finnországban, Észtországban és Svédországban szerepel, míg a Cseh Köztársaságban és Franciaországban rövidebb, az alapképzést követő kötelező képzést kínálnak (Picken 2021).

A következőkben áttekintjük a „szexuális forradalom” hatásait, melyek jelentős mértékben aktuálissá és szükségszerűvé teszik a szexuális egészség kialakításának segítését, a szexuális nevelés megvalósítását.

A „szexuális forradalom” hatásai

Az 1970-es, de főleg az 1980-as évektől az úgynevezett „szexuális forradalom” és az újraszerveződő világpiac részeként a szexualitás egyre inkább mint piac és mint termék integrálódott a történetileg értelmezett kapitalista gazdaságba. Megjelent a globális pornóipar, a szexuális segédeszközök és a fogamzásgátlók globális piaca, az egyre transznacionálisabbá váló prostitúciós migráció, illetve a meleg polgárjogi mozgalmak, s mindezek hatására a szexualitással az egyén életének számos területén szembetalálkozott (Csányi, Dés 2020). Az 1980-as évektől kezdődően a szexualitáshoz való viszonyulás változásában egyre nagyobb szerepet játszott a technika robbanásszerű fejlődése, melynek következtében a társadalmi-kulturális térben egészen új minőségek jelentek meg. A vizuális média fejlődésének, a széles sávú internet elterjedésének és az online pornográfia térnyerésének következményeként a szexuális viselkedés és a szexuális attitűdök szintjén markáns változás mutatható ki. Csonka és munkatársai (2017) vizsgálatukban a Rövid Szexuális Attitűdök Skála (BSAS) magyar adaptációját végezték el, serdülő és fiatal felnőtt populáción. A pornóval kapcsolatos tapasztalatok, illetve a pornóhasználat rendszerességét tekintve azt az eredményt kapták, hogy a megengedő attitűd és a pornóhasználat között pozitív összefüggés mutatható ki. Eredményük összhangban van a nemzetközi kutatások vizsgálataival is (Csonka et al. 2017).

Napjainkban a „kultúra szexualizálódásának” elsődleges orgánuma a média, melyet a nyílt szexuális utalások jellemeznek. Az explicit ábrázolásokkal kapcsolatban megoszlanak a vélemények. Egyrészt ezt a jelenséget a „vágy demokratizálódásának” nevezik, másrészt mások a pornósféra beszivárgását látják benne, mely a vizuális kultúra által szinte minden korosztály mindennapjaiban megjelenik (Hevesi 2015: 26). A pornófilmek hatására a szexuális aktus közbeni agresszió elfogadottá vált. Tartalomelemzés módszerével vizsgálták meg az első 50 legnépszerűbb pornófilmet, és a megvizsgált 304 jelenet közel fele tartalmazott verbális, 88%-a pedig fizikai agressziót. Az agresszív cselekedetek 87%-ban nők ellen irányultak, amire a nők vagy semlegesen reagáltak, vagy pedig élvezetet mutattak. Figyelemfelhívó a kutatás azon eredménye is, hogy az agresszióra az esetek csupán 5%-ában érkezett negatív reakció (Hevesi 2015: 30).

A WHO szerint meghatározott szexuális egészségtől nagyon távol vannak a szexualitásról szóló kutatás eredményei. A szexualitás és a szexuális kapcsolatok pozitív és tiszteletreméltó megközelítése, a kellemes és biztonságos szexuális tapasztalatok lehetősége kényszerítés és erőszakmentesség nélkül olyan jellemzői ma a szexualitásnak, melyet szükséges bemutatni, „tanítani” a felnövekvő generációknak. A „szexuális forradalom” negatív hatásai miatt nemzetközi szinten (pl.: WHO, UNESCO, ENSZ) egyre nagyobb az igény a szexuális nevelés megvalósulásának iránt. Az erre a jelzésre, igényre, kihívásra történő hazai reagálás – esetenként – elméleti szinten valósul meg, mert a szexuális nevelés megvalósításához kapcsolódó javaslatok pedagógiai gyakorlatba való átültetése még nagyon kezdetlegesnek mondható.

Fábián Róbert és dr. Simich Rita (2006) hazánkban a szexedukációhoz kapcsolódó meglévő és működő modellprogramokat mutatják be módszertani füzetükben. A hazai helyzet feltárása érdekében összegyűjtik a 2006-ban alkalmazott szexedukációs, felvilágosító programok jellemzőit, illetve pedagógusokat megkeresve interjúkat és kérdőívek segítségével igyekeznek in-

formációkat gyűjteni e témáról. A szexuális felvilágosítást tartó pedagógusok általános véleménye szerint a diákok 14 éves korukra már rendelkeznek a legfontosabb ismeretekkel a nemi szervek felépítéséről és működéséről, de sokkal kevésbé a fogamzás természetes módjáról, a fogamzásgátlásról és a szexuális úton terjedő betegségekről. A pedagógusok közül többeknek az volt a véleménye, hogy az elriasztás mint prevenció módszer eredményesnek bizonyult a praxisukban (pl. a koraszülött magzat látványa). Arra a kérdésre, hogy rendszeressé tegyék-e az egészségfejlesztést, a tanárok többségének az volt a válasza, hogy erre egyszerűen nincs lehetőség, mert túl vannak terhelve. A szexuális nevelést, mint teljesítendő órát a tanárok jobb esetben beírják a naplóba, mintha teljesítették volna, de senki sem ellenőrzi ennek valóságtartalmát. A szerzőpáros kutatásai alapján még megbecsülni sem tudta azoknak az iskoláknak a számát, ahol valóban kihasználják a lehetőséget, és az előírt óraszámban foglalkoznak egészségfejlesztéssel. A szerzők munkájukban bemutattak három ismeretterjesztő anyagot (dr. Gyarmati Tamás, dr. Végh György és dr. Zsirai László, illetve dr. Forrai Judit munkáit), melyek az általános és a középiskolás tanulók számára készültek.

Az előzőekből érzékelhető, hogy számos probléma felmerül a szexuális nevelés megvalósításával kapcsolatban, bár szükségessége egyértelmű. Kutatásunkban a továbbiakban a népmesék szerepét mutatjuk be a szexuális egészség kialakításának folyamatában.

A mese szerepe a nevelésben, oktatásban

A mesék pedagógiai alkalmazására hazánkban Bajzáth Mária hívta fel a figyelmet. A népmese-kincstár alkalmazásának módszertanáról folyamatosan jelennek meg könyvei, különböző korosztályokra vonatkozóan (0-4, 4-6, 6-8 éveseknek). Művei olyan gyakorlati kézikönyvek, melyek a mindennapokban kipróbált mesefoglalkozások részletes leírásait tartalmazzák. Ezek a kézikönyvek a gyermekeket nevelő pedagógusok számára nyújtanak hasznos segítséget a sokoldalú, élmény- és örömközpontú fejlesztésben.

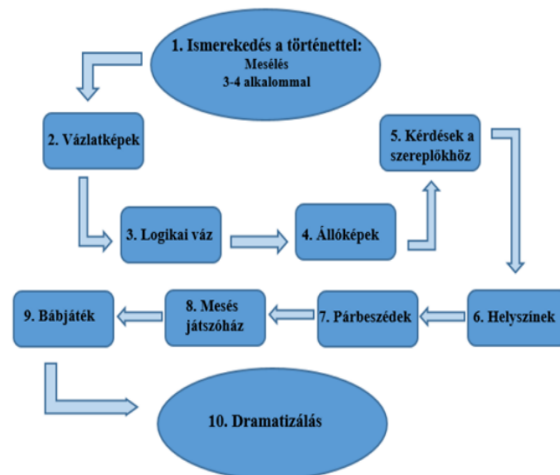
A mese azonban nemcsak a gyermekek számára hasznos. Boldizsár Ildikó mesekutató munkáiban hangsúlyozza, hogy a mese a felnőtteknek (is) szól. *Mesék a felnőtté válásról* című meseterápiás kötetében (Boldizsár 2018) tizenhat és harminckét év közötti olvasóknak ad útmutatást a kamasz- és felnőttkor határának az átlépéséhez. De összegyűjtötte az életválságokon átsegítő meséket, az anyáknak és apáknak szóló, illetve az idős korúakat segítő meséket is.

A népmesékben rejlő fejlesztési lehetőségek kibontása, kutatása napjainkban valósul meg. Jelenleg még a kisgyermek számára emelik ki a mesék jelentőségét, amit az Óvodai nevelés országos alapprogramjában is megfogalmaztak, mely szerint a mese a gyermek érzelmi, értelmi, erkölcsi fejlődésének és fejlesztésének egyik legfontosabb segítője.⁷ Baksa Brigitta (2018) gyakorló pedagógus szerint az óvodások és a kisiskolások számára a népmeséknek óriási szerepe van a gondolkodási és megismerési folyamatokban, a pozitív emberi és erkölcsi tulajdonságok formálódásában, a személyiségfejlődésben. A kisiskolások és a serdülők számára a mese feldolgozásához az elmúlt években jelentek meg módszertani segítségek. Baksa tanulmányában (2018) bemutatja, hogy milyen módon dolgozza fel a meséket a gyermekekkel (1. ábra).

A történetmesélés pozitív hatásaival serdülőkorú fiataloknál Kádár Annamária mesepszichológus foglalkozik egyik tanulmányában (Kádár 2018). Úgy véli, hogy az élettörténetünkben is érvényesülnek a mesei történetyszerkesztés alapvető szabályai: van eleje, közepe és vége, szól valamiről, van benne előkészítés, konfliktus, megoldás és jó esetben katarzis. Javasolja, hogy a mesék világából ismert sémákat emeljük be a személyes élettörténeteinkbe: így lesznek hőseink, segítőink, próbatételek, veszélyek, jutalmak és csodás átalakulások. A népmesékben a hős útja egy modellt adhat, melyre felfűzhetjük a serdülők életeseményeinek a láncolatát. Ez nagyszerű kapaszkodót adhat a rugalmas alkalmazkodóképesség kialakulásához és fejlődéséhez. A saját élettörténet elmondása a mese sémái alapján lehetőséget ad a következő kérdések megválaszolására: „Érdemes-e elindulni, felfedezni, megküzdeni a nehézségekkel, segítséget

⁷ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor> Utolsó letöltés: 2022. 12. 17.

kérni és elfogadni? Vagy a világ egy veszélyekkel teli hely, ahol felesleges is bármibe belefogni, mert úgyis elbukunk?” (Kádár 2018: 139).

1. ábra A mesefeldolgozás módszere óvodásoknál és kisiskolásoknál (Forrás: Baksa 2018: 85)

A gyermekek, fiatalok és a felnőttek számára a mesestruktúra egy olyan megoldási lehetőséget mutat a főhősnek, melyben szimbolikus formában a személyiségfejlődés erőforrásai és gátló tényezői felismerhetővé válnak. A mesék elemzése, struktúrájuk felvázolása segít abban, hogy megértsük egy-egy főhős problémáját és a konfliktusok megoldási lehetőségeit. A szexualitásról szóló meséket óvodás- és kisiskoláskorban képek alkotásával, a történet eljátszásával, bábozással, kérdések megfogalmazásával lehet értelmezni, ezek a módszerek segítik a nőiesség, férfiasság, barátság, szerelem témaköreinek a feldolgozását. A serdülő korosztály számára egy-egy mese dramatizálása, elemzése segíthet abban, hogy megismerjék a fiatalok a főhős gondolatait, érzéseit, konfliktusait. A mesék struktúrájának feltárása után saját élettörténeteiket fogalmazhatják meg a meséséma alapján, és a mese főhősének konfliktusmegoldási módszereit saját élettörténeteikre vonatkozóan értelmezhetik.

A továbbiakban bemutatjuk a szexuális nevelés módszertanának bővítése érdekében elvégzett kutatásunkat és annak eredményeit, ezt követően pedig módszertani ajánlásokat fogalmazunk meg a témával kapcsolatban.

A kutatás módszere

A kutatás módszereként a tartalmilag strukturáló kvantitatív tartalomelemzést alkalmaztuk a mintaként elemzett 40 nép meséinek vizsgálata során. Első lépésként elméletvezérelt, deduktív és adatvezérelt, induktív módokon kategóriákat képeztünk. Ezen kategóriák egyrészt előre meghatározottak voltak, s tükrözték kutatói prekoncepciókat, másrészt egyes kategóriákat a kutatás folyamán fogalmaztunk meg. A kategóriák közül az *Utalás a szexualitásra* elnevezésű kategória vizsgálatunk fő tárgya, a kontextus feltárása és megértése miatt azonban szükségesnek láttunk még 6 egyéb kategóriát is alkotni és elemezni. Az *Utalás a szexualitásra* kategória megalkotása után, a látens tartalmak feltárása érdekében, induktív módon alkategóriákat képeztünk (a szexualitás kifejezési módjai, illetve pozitív és negatív aspektusai).

A kvalitatív tartalomelemzés akkor nyer igazán komplex értelmet, ha az elemzett szövegrészen túlmutat, s képes olyan többletinformációval szolgálni, amelyet a ki nem fejezett nyelvi szint generál (Sántha 2022: 50). Ebből adódóan, az elemzett szövegek alapján létrehozunk két profilmátrixot (1. és 2. táblázat), melyekben a szexualitásra utaló szavakat, kifejezéseket elemeztük kontinensenként, feltüntetve azok alkategóriáit is.

A kvantitatív kutatás nem tűzi ki célul az objektivitást, hanem a kutató és a kutatás tárgyának dinamikus interakciójáról beszél. Az objektivitásra való törekvés azonban szükséges, ezért intrakódolást/intrakategorizálást alkalmaztunk. Ez azt jelenti, hogy a kódoló minimum két független kódolását/kategorizálását végzi el ugyanannak a szövegtörzshöz úgy, hogy pár nap

van a két kódolás/kategorizálás között (Sántha 2022: 58). Kutatásunkban a kódolás és a kategorizálás – a nem egyértelmű fogalom meghatározások elkerülése érdekében – ugyanazt a fogalmat jelenti, mely szerint a kódolt egység/kategória alatt a kóddal/kategóriával ellátott szövegegységet értjük. A továbbiakban erre a szövegegységre kategóriaként utalunk.

A szexualitás megjelenésének vizsgálata a népmesékben

Földünk hat lakott kontinensén élő, 40 különböző népcsoportot földrajzi elhelyezkedésük alapján soroltunk be az egyes kontinensekhez. Kutatásunkban magyarul gyűjtött mesékre, illetve olyan magyarra lefordított mesékre hivatkozunk, melyeket nem dolgoztak át, ebből adódóan a mesegyűjtemények közül a leginkább szöveg- és tartalomhűnek nevezhetők. A meséket minden esetben az adott nép nyelvét, kultúráját, történelmét leginkább ismerő személyek fordították le, illetve gyűjtötték egybe. A primer irodalom jegyzékében a fordítót feltüntettük. A népek meséinek megismeréséhez alapvetően az Európa Könyvkiadó által kiadott *Népek meséi* sorozat köteteit használtuk fel. A *Népek meséi* sorozat kötetei Karig Sára szerkesztésében 1956 és 1990 között összesen 84 kötetben jelentek meg. Ez a sorozat kulturális küldetést teljesített, hiszen a fordítások során nem történtek átdolgozások, ebből adódóan kitűnő forrásoknak számítanak a mese- és szimbólumkutatók számára.

A következőkben, kontinensenként csoportosítva mutatjuk be, hogy az egyes kontinenseken lakó népek meséiben hogyan jelenik meg a szexualitás. Minden esetben azokat a szavakat, kifejezéseket soroljuk fel, melyek a mesékben szerepelnek. Vizsgálatunkban a szexualitásra utaló szavakat, kifejezéseket elemezzük, ennek során azonban a kontextust is szükséges ismerni, ezért a szereplők társadalmi státuszát, jellemzőit, a szexualitáshoz köthető történetet és a szexualitás kimeneteleit is összegyűjtöttük. Fontosnak tartottuk megemlíteni, hogy egy-egy népnél a férfi és a nő milyen más – jellemzően állat – alakban jelenik meg a mesékben, hiszen ez is erőteljesen utalhat a szexualitásra.

Szexualitás az afrikai kontinens népeinek meséiben (mali, szenegál, egyiptomi, madagaszkári, mosszi, peuli, fangi, szoninkei, lubai, mkulvei népmesék)

Társadalmi státusz: főnök lánya, uralkodó, boszorkány, királylány, istenség, király, kereskedő, feleség, nagy hatalmú és tekintélyes ember, vezír fia, király fia.

A szereplők jellemzése: erős, szenvedélyes, ügyes, szép, magas, szabályos arcú, fiatal, gyönyörű, ravasz, legifjabb, fenn hordja az orrát, léha, szépségesen szép, káprázatos, maga a tökély, szemérmes, agyafúrt, csinoska, féltékeny, kellemmel teljes, csélcsap, furfangos, kacér, éleselméjű.

Utalás a szexualitásra: kielégülés; vad szerelem; élvezet; vágy; beteljesülés; megkívánni; gyümölcszedés; együtt hálni; csábítás; megismerte asszonyát; kézen fogta a férfit; a férfi fújt egyet; 5 magot lenyelt; egymáséi lettek; a fiú a lánnyal egyesült; a lány melléhez/gyöngyövéhez tette a furulyát; a lány szeretője lett az idegennek; a férfi szenvedélyét lángra gyújtotta; gyönyörűségben telt el vele az idő; gyönyörrel teli volt a találkozás; megtette vele a magáét; elvégezte vele a dolgát; kedvét töltötte vele; férfi magja; gyönyört szerezni; ölelte; hatalmasan előremeredt férfiassága; hosszan lovagolt az asszonyon, aki sírt, sikoltzott alatta, nyögött és vonaglott; magáévá akarja tenni az asszonyt; gyötri a szenvedély; rávetette magát, ledöntötte a földre és elvette a szüzességét; ölelte; csókolta; a fiú belenyomult; egyesült vele.

Nő más alakban: kutya, tyúk, sündisznó, gém.

Férfi más alakban: krokodil, Erdei Szellem, furulya, kígyó.

Történet (példák): szeretőként titokban együttélés; a lány meztelenre vetkezett s a fiútestvére vágya felébredt iránta; krokodilnak áldozott fiatal lány a korokodiltól fiút szül; gyümölcszedéskor találkozott az Erdők Szellemével; a királylány elcsábított egy férfit; a férfi mossa a be nem hegedő sebet az asszonyon; asszonyok egy csellemel megcsalták férjeiket; egy nagyon elhízott ifjúnak a fürdős felajánlotta a feleségét, mert úgy gondolta, nem tud mit kezdeni vele; egy király fia kicselezte a kacér és éleseszű királylányt.

A szexualitás következményei: gyermek, a lánytestvér a bátyjává lett, 5 fia született, házasság, a furulya megejtette a lányt.

Szexualitás az ausztrál kontinens népeinek meséiben (pápua új-guineai, új-kaledóniai, onotoai, nonouti, tabiteueai, niutaoi népmesék)

Társadalmi státusz: falusiak, halászok, szellem, egy isten.

A szereplők jellemzése: jóképű, csodálatosan szép, becsületes, gyönyörű.

Utalás a szexualitásra: a kígyó a lány száján keresztül belemászott a gyomrába; a kígyó sárga virágokat dobált a lánynak és az egyik virág a lány melléhez ért, a lány magához vette ezt a virágot; vigyázzon a lány a dárdára; cukornád levele megvágta egy asszony ujját; szeretkezés; sóvárgás; megtetszettek egymásnak; éjjel egy nagy gyík mászott a mellére; férfi heve; herék; lefeküdni a lánnyal; megcsókolta; együtt háltak; egy asszonynak egy tojást egy vízzel teli fazékba kellett raknia.

Nő más alakban: kókuszdió, delfin, korallszikla.

Férfi más alakban: kígyó, denevér, kakas, bambusz, hal, kókuszdió, cápa, gyík, fügefafa.

Történet (példák): a lányt feleségül kérte a kígyó és a denevér; a dárda vezette el a fiút a lányhoz; cukornád levele megvágta egy asszony ujját, aki a vért egy gödörbe eresztette, a vérből két golyó lett, s abból két kicsi fiú; a kókuszolajjal bekent fiúba szerelmes lett egy delfinlány; egy gyermektelen asszonynak egy tojást egy vízzel teli fazékba kellett raknia és hét napon keresztül kellett cserélnie az edényben a vizet, majd 9 hónapig nem nézhetett bele az edénybe.

A szexualitás következményei: házasság, gyermekek, ikrek születtek.

Szexualitás az ázsiai kontinens népeinek meséiben (japán, zürjén, irtisi osztják, nyivhek, votják, indiai, kínai, tibeti, indonéziai, kambodzsai, zsidó, arab népmesék)

Társadalmi státusz: falu melletti kis házikóban apóka és anyóka, öreg parasztemberek, a cár fia, hercegnő, herceg, király felesége, úri fejedelemkisasszony, varázsló, királykisasszony, szerető, királyfi, örömlány, istennő, király, bölcs, bráhman, kurtizán, kereskedő.

A szereplők jellemzése: serény, jószívű, nagy betyár és borissza, erős, ittas, dicsekvő, gonosz, büszke, hűséges, szépséges, fortélyos, együgyű, eszes, bájos, szívet mámorosító, ravasz, csodálatosan szép, zabolátlan, kicsapongó, délceg.

Utalás a szexualitásra: anyóka folyóból kihalászott piros barackba harap, pöhöly a kosárban a kemencén, megkefélt a lányokat, monya, durung, here, medve hátára ülni, vad szenvedély, boldogan vetették magukat egymás karjába, vágtyól üzve, egyesülés, csábítás, csokolózás, ölekezés, rés nem volt közöttük, 3 szem gyümölcsmagot evett a feleség, összetapadtak, együtt háltak, vágyakozó női vágy, kívánó női vágy, férfival háltni, meggyalázta a lányt, betöltötte a kedvét az asszonyon, fekdjön le vele, megtörtént a titkos nász, izgalomtól remegő karral ölelte meg a lányt, szerelmi együttlét, kielégülés, nejjévé tette a tanúk nélküli házasság szertartásával, magáévá tenni, halhatatlan kéjeket élvezett, a szenvedély csúcsára hágó férfi, szenvedélyes ölekezés, meztelenség, a nők gyönyöreit élvezte, közösülés, heves szeretkezés, vágyódó pillantások, felizgatta a bölcs érzéseit, magva, epedő sóvárgás, szerelmi vágyakozás, bujálkodás, örömet lelte asszonyaiban, együtt bújtak ágyba, túlvilági gyönyör, örültek egymásnak, keblére ölelte a lányt és a fürdőházba vonszolta, mindhármuk feleségeként élt, nekiadta magát, hozzátapadt és megölelte, heves sóvárgás és izgalom, fölgerjedt a vágya, gyönyörűséget leltni, a király betelt vele, ajkát ajkára tapasztotta, szívta nyelvét, enyelegni, édelegni, a feszítő vágy felmeredő jele, herék.

Nő más alakban: fehér daru, hattyú, béka, szarvas, virágszál, tojás, szivárvány, róka, galamb.

Férfi más alakban: ördög, medve, Nap, Hold, holló, hattyú, ló, nyúl, róka, gyík, (fehér) majom.

Történet (példák): apóka és anyóka serényen dolgozott, de nem volt gyermekük; pölyhöt kosárba rakta az asszony és fújta azt a kemence tetején; papkisasszonyok a béres durungját kefének hitték; selyemmatring fonalát követve jutott el a medvéhez, aki feleségnek elvitte a hátán; selyemmotring vezette el a lányhoz; elvarázsolt béka volt a mennyasszony; a remete visszautasította a király feleségének közeledését; egy varázslóban felébredt a vágyakozás, s meggyalázta

az unokahúgát; varázserejű áldozati étel elfogyasztása a gyermekáldás reményében; a fehér majom szép nőket rabolt el.

A szexualitás következményei: a barack kettévált és egy pici fiúcska ugrott ki belőle, hüvely nagyságú fiú született a pölyhös kosárban, a medve felesége lett, gyermekek, házasság.

Szexualitás az észak-amerikai kontinens népeinek meséiben (kubai, eszkimó népmesék)

Társadalmi státusz: istenek, vándor, faluban élők, vadász, tanyán élők.

A szereplők jellemzése: gyönyörű szép barna asszony, szerelmes természetű, a teste hullámozó tenger, aranyló napsugár a bőre, harcos, élelmes, öreg és csúnya, nőcsábász.

Utalás a szexualitásra: vágyait kielégítette, szerető, csábítás, magáévá akarta tenni az asszonyt, a szent szajha, maga alá gyűrte, az asszony lefeküdt a férfival, megerőszakolta az asszonyokat, az ember asszonnyá tette, gyönyör, vágyak, közösül, paráználkodás, tiltott vonzalom, élvezték a szerelem gyönyöreit, szerelmesek, örömet kielégítette a fiatalasszony vágyait, egy asszony szabadon hált a falu valamennyi férfijával, közösült vele, szerelmeskedtek, a kutya együtt hált az asszonnyal, mind a négyen feleségül vették, szeretkezett vele.

Nő más alakban: -.

Férfi más alakban: kutya, medve.

Történet (példák): a férfi az asszonyt csak akkor vitte át a folyó túlsó partjára, ha cserébe az asszony lefekszik vele; azért ment egy nő az erdőbe, hogy asszonnyá tegye őt az erdőben élő erőszakoskodó férfi; a híres nőcsábász isten beleszeretett egy asszonyba; meztelenül táncolva csodálatos testével minden férfit mámorba ejtett csábító táncával; az öreg és csúnya férj nem tudott eleget tenni férji kötelességének; egy asszonyt talált négy fiú.

A szexualitás következményei: a szerelem gyümölcse egy gyermek lett, fiú született.

Szexualitás a dél-amerikai kontinensen (dél- és közép amerikai, piaroa indián népmesék)

Társadalmi státusz: indián istenek, vadászok, halász.

A szereplők jellemzése: részeg, erőszakos, ostoba, gyönyörű, szép.

Utalás a szexualitásra: szeretkezés; szerelmi játék; kígyók szerelmeskedése; az ár két lába között hömpölygött, közben hasznos növények magvait gyűjtögette; ölelés; egy mag az ölébe hullt.

Nő más alakban: kígyó, kondorkeselyű, kanári.

Férfi más alakban: kígyó, béka, jaguár, tapír, jégmadár, nyuszt, farkas.

Történet (példa): részeg lett a férfi, s a lányát hajánál fogva megragadta, magával vitte és szeretkezett vele; a keselyűből lett lány feleségül ment egy indiánhoz; egy férfi egy jaguárral harcolt, a jaguár megkímélte a férfi életét, cserébe a férfi lánya a jaguár felesége lett; egy lány a folyó vizében találkozott egy férfival, akinek a felesége lett.

A szexualitás következményei: nagy szenvedés árán szült egy kígyó-fiúgyermeket, az egyesülésből született a maniokacserje, házasság.

Szexualitás az európai kontinens népeinek meséiben (cigány, német, görög, magyar, román, török, albán, erdélyi szász, kárpát-ukrajnai, kazáni tatár népmesék)

Társadalmi státusz: kereskedő, hercegnő, királylány, szolga, szabócska, királyné, tündéris-asszony, árva fiú, kapitány, falusiak, hajóskapitány, király, szegény emberek.

A szereplők jellemzése: bátor, okos, életrevaló, derék, szép, erős.

Utalás a szexualitásra: odafeküdt a hercegnő mellé az ágyba, a kard teherbe ejtette a lányt, gólya hozta csőrében a kisbabát, összeölelkeztek, a lány meztelenül a fiú ágyába fekszik, cirógatja és csókolgatja a fiút, szeretkezés, magáévá tenni a lányt, ölelgetés, szerelmeskedési vágy, együtt háltak, egy csepp vér a virágra hullott, simogatta volna a szépséges asszonyt, becézó szavakat mondott, boldogan összebújva, odasimul a királylány a juhászlegényhez, aranyalmát evett a királylány, borsószemét evett és teherbe esett tőle.

Nő más alakban: galamb, aranyhal, teknős, gyík, aranykacsa, kígyó.

Férfi más alakban: kígyó, madár.

Történet (példák): a fiú nem tudott betelni az alvó hercegnő látásával; csupor állatnyálat ivott a lány; aranyalmát evett a királylány és a szíve megtelt szerelemmel; a királylány a szobalányait küldi a fiúhoz éjszakánként, hogy megtudja annak titkát; a tündérek levetkőztek a folyóparton, hogy fürödjének; egy kertben három alma lepottyant és abból három gyermek lett.

A szexualitás következményei: az alvó hercegnőnek gyermeke lett, házasság, állatbőrökben született meg a fia, gyermek.

Következtetések levonása

A szexualitásra utaló kifejezések átlátása érdekében egy olyan profilmátrixot hoztunk létre, amelyben a szexualitás kifejezési módjait ábrázoljuk (1. táblázat). A konkrét kifejezéseket emeltük ki, a kifejezésekhez tartozó kontextus, bővebb információ a kontinensenként történő felsorolásban olvasható a *társadalmi státusz, utalások a szexualitásra, történet, szereplők jellemzése és a szexualitás következményei* kategóriák alatt.

A szexualitáshoz való viszonyulás megértésének érdekében egy olyan profilmátrixot is létrehoztunk (2. táblázat), melyben a szexualitásra utaló szavak, mondatok közül kiválasztottuk azokat, amelyeket – a kontextust figyelembe véve – besorolhatónak tartottunk a szexualitás pozitív, illetve negatív aspektusaihoz.

Az afrikai kontinens népeinek meséiben a szexualitás elég egyértelműen megjelenik, konkrétan megfogalmazzák a nemi aktus egyes részeit (pl.: vágy érzése, kielégülés, beteljesülés). A szóhasználat is ennek megfelelően konkrét, egyértelmű, pontos, gazdag (1. táblázat). Érdekes megfigyelni, hogy alapvetően a férfi szempontjából írják le a mesékben a szexualitást, a nő alapvetően az a fél, akivel megtörténnek ezek az események. A szexualitásra való utalás során megjelenik a negatív aspektus, azonban a pozitív jellemzők többségben vannak (2. táblázat).

Az ausztrál kontinens népeinek meséiben az afrikai kontinens népeihez viszonyítva sokkal jellemzőbb, hogy szimbólumokat alkalmaznak a szexualitás jelzésére (pl.: tojás, kígyó, cukornád, gyík). Ezeknek a szimbólumoknak az értelmezése az adott nép számára egyértelműen jelezhetette a szexualitást. A szexualitás szókinccse az ausztrál kontinens népeinél jellemzően szimbolikus, nem konkrét (1. táblázat). Itt is megfigyelhető, hogy a férfiak a kezdeményezők, s a nők pedig alapvetően elfogadják a szexualitással kapcsolatos történéseket. A szexualitás itt leginkább az élet természetes körforgásának a része (2. táblázat).

A vizsgált hat kontinens közül az *ázsiai kontinens népeinek meséiben* a leggazdagabb, a legszínesebb és a legsokrétűbb a szexualitás leírása. Ez egyrésztől kifejeződik abban, hogy azázsiai kontinens népeinek meséiben olvasható a legtöbb utalást a szexualitásra (1. táblázat), másrészt a szexualitás szépségének a leírása ezen népek meséiben volt a leggazdagabb (pl.: szenvedélyes ölelkezés, örültek egymásnak, gyönyörűséget lelteni). Azázsiai népek meséiben a nő szerepe már sokkal erőteljesebb lett az előző két kontinens népeinek meséiben található női szerepekhez viszonyítva (2. táblázat). Itt már többször is említésre kerülnek a nők szempontjai, érzései is (pl.: kívánó/vágyakozó női vágy). A szóhasználat ennek megfelelően konkrét, pontos és a negatívumok mellett (pl. meggyalázta a lányt) a pozitívumokat is kifejezi (pl. gyönyör, öröm). A mesék szereplői között megtalálható az örömlány, istennő, király, bölcs, bráhma, kurtizán, kereskedő is, ezzel szemléltetve azt, hogy a szexualitás minden társadalmi réteg életének része, és társadalmilag is elfogadott az ezzel „hivatásszerűen” foglalkozó személyek köre (örömlány, kurtizán).

Kontinensek	Szexualításra utalás		Tematikus összegzés
	Konkrét	Szimbolikus	
Afrika	kielégülés, vad szerelem, élvezet, vágy, beteljesülés, megkíván, csábítás, szerető, szenvedély, gyönyörűség, kedvét töltötte vele, férfi magja, gyönyört szerezni, ölelés, előremeredt férfiassága, hosszan lovagolt a nőn, sikoltzott alatta, nyögött és vonaglott, magáévá tenni, ledöntötte a földre és elvette szüzességét, csókolta, belenyomult, egyesült vele	gyümölcszedés, megismerte asszonyát, kézen fogta a férfit, a férfi fűjt egyet, együtt hálni, 5 magot lenyelt, egymáséi lettek, a lány melléhez/gyöngyövéhez tette a furulyát, megtette vele a magáét, elvégezte vele a dolgát	Jellemzően konkrét, pontos kifejezések utalnak a szexualításra
Ausztrália	szeretkezés, sóvárgás, férfi heve, herék, lefeküdni a lánnyal, megcsókolta	a kígyó a lány száján keresztül belemászott a gyomrába, a virág a lány melléhez ért, dárda, cukornád levele megvágta egy asszony ujját, megtetszettek egymásnak, gyík mászott a mellére, együtt háltak, egy tojást egy fazékba raknia	Jellemzően szimbolikus formában utalnak a szexualításra
Ázsia	megkefélte, monya, durung, here, vad szenvedély, egymás karjába vetették magukat, vágy, egyesülés, csábítás, csókolózás, rés nem volt közöttük, összetapadtak, férfival hálni, meggyalázta, betöltötte a kedvét, fekdjön le vele, titkos nász, izgalomtól remegő karral ölelte, szerelmi együttlét, kielégülés, herék, magáévá tenni, kéjeket élvezett, szenvedély csúcsára hágó férfi, szenvedélyes ölekezés, meztelenség, a nők gyönyöreit élvezte, közösülés, heves szeretkezés, felizgatta, magva, sóvárgás, szerelmi vágyakozás, bujálkodás, együtt bújtak ágyba, túlvilági gyönyör, nekiadta magát, hozzátapadt, sóvárgás, izgalom, fölgerjedt a vágya, gyönyörűséget lenni, betelt vele, ajkát ajkára tapasztotta, szívta nyelvét, enyelegni, édelegni, feszítő vágy felmeredő jele	piros barackba harap, pöhöly a kosárban, medve hátára ülni, 3 szem gyümölcsmagot evett, együtt háltak, vágyakozó/kívánó női vágy, nevére tette, örömet lelte asszonyaiban, örültek egymásnak, fürdőházba vonszolta, mindhármuk feleségeként élt	Jellemzően konkrétan, részletesen utalnak a szexualításra, az alkalmazott szavak egyértelműen írják le az eseményeket
Észak-Amerika	vágyait kielégítette, szerető, csábítás, magáévá tenni, szent szajha, maga alá gyűrte, lefeküdt vele, megerőszakolta, gyönyör, vágy, közösülés, paráználkodás, tiltott vonzalom, élvezték a szerelem gyönyöreit, szerelmesek, kielégítette a nő vágyait, szerelmeskedtek, szeretkezett vele	az ember asszonnyá tette, egy asszony szabadon hált a falu valamennyi férjfiával, mind a négyen feleségül vették	A szókészlet nem gazdag, jellemzően konkrét, de a szimbolikus elemek is előfordulnak a szexualításra vonatkozóan
Dél-Amerika	szeretkezés, szerelmeskedés, ölelés	szerelmi játék, az ár két lába között, magokat gyűjtött, egy mag az ölébe hullt	
Európa	összeöleltek, a lány meztelenül a fiú ágyába fekszik, cirógatja és csókolgatja, szeretkezés, magáévá tenni, szerelmeskedési vágy, simogatás, becézés, összebújás	odafeküdt mellé, a kard teherbe ejtette, gólya hozta a kisbabát, együtt háltak, egy csepp vér a virágra hullott, odasimul, evett aranyalmát/ borsószem	Jellemzően nem konkrét, csak óvatosan utal a szexualításra

1. táblázat: Profilmátrix a szexualításra utaló kifejezések vizsgálatára

Az észak- és a dél-amerikai kontinens népeinél – a többi kontinensen élő népekhez viszonyítva – kevés az utalás a szexualításra (1. táblázat). Ez adódhatott abból is, hogy az észak- és dél-amerikai kontinenshez kapcsolódóan találtunk a legkevesebb számú népet és mesét kutatásaink során. Ebből adódóan a vizsgálat eredményei csak az általunk vizsgált népek meséire vonatkoznak, s nem vonhatók le belőle az egész amerikai kontinensre vonatkozó, általánosan érvényes következtetések.

Kontinensek	Szexualitás		Tematikus összegzés
	Pozitív aspektus	Negatív aspektus	
Afrika	vad szerelem, élvezet, beteljesülés, megismerte asszonyát, kézen fogta a férfit, egymáséi lettek, a lány melléhez/gyöngyövéhez tette a furulyát, gyönyörűségben telt el vele az idő, gyönyörrel teli volt a találkozás	rávetette magát, ledöntötte a földre és elvette a szüzességét	A szexualitás alapvetően örömforrás, illetve örömszerzés öncélúan
Ausztrália	a kígyó sárga virágokat dobált a lánynak és az egyik virág a lány melléhez ért, a lány magához vette ezt a virágot, szeretkezés, megtetszettek egymásnak	a kígyó a lány száján keresztül belemászott a gyomrába, éjjel egy nagy gyík mászott a mellére	A szexualitás az élet természetes körforgásának fontos része
Ázsia	vad szenvedély, boldogan vetették magukat egymás karjába, egyesülés, csókolózás, ölekezés, rés nem volt közöttük, összetapadtak, együtt háltak, szerelmi együttlét, szenvedélyes ölekezés, heves szeretkezés, együtt bújtak ágyba, túlvilági gyönyör, örültek egymásnak, ajkát ajkára tapasztotta, enyelegni, édelegni	megkefélt a lányokat, meggyalázta a lányt, betöltötte a kedvét az asszonyon, magáévá tenni, a lányt a fürdőházba vonszolta	A szexualitás alapvetően örömforrás, örömszerzés öncélúan, illetve az erőszak eszköze
Észak-Amerika	gyönyör, élvezték a szerelem gyönyöreit, szerelmesek, örömet kielégítette a fiatalasszony vágyait, szerelmeskedtek	vágyait kielégítette, magáévá akarta tenni az asszonyt, maga alá gyűrte, megerőszkolta az asszonyokat	A szexualitás a vágyak kielégítése, örömforrás, illetve az erőszak eszköze
Dél-Amerika	szeretkezés, szerelmi játék, ölelés, kígyók szerelmeskedése		
Európa	összeöleltek, a lány meztelenül a fiú ágyába fekszik, cirógatja és csókolgatja a fiút, szeretkezés, ölelgetés, szerelmeskedési vágy, becéző szavakat mond, boldogan összebújva, odasimul	a kard teherbe ejtette a lányt, magáévá tenni a lányt	A szexualitás jellemzően kedveskedés, illetve az erőszak eszköze

2. táblázat: Profilmátrix a szexualitás pozitív és negatív aspektusainak a vizsgálatára

A vizsgált mesék alapján az *észak-amerikai kontinensen élő népek meséi* valamelyest elkülönülnek a *dél-amerikai kontinensen élő népek meséitől* a szexualitásra vonatkozóan. Az *észak-amerikai kontinensen* a szexualitás kifejezésére konkrét szavakat, kifejezéseket találunk (pl.: közösülés, kielégülés, szeretkezés), s itt erőteljesen megjelenik a szexualitás negatív aspektusa is (pl.: maga alá gyűrte, megerőszkolta). Mindemellett a szexualitás szépsége is olvasható a mesékben (pl.: szerelem gyönyöre, szerelmeskedés).

A *dél-amerikai kontinens népeinek meséiben* – az *észak-amerikai kontinensen élő népek meséihez* képest – sokkal erőteljesebb a szexualitás negatív aspektusa, ahol a nő jellemzően ki van szolgáltatva a férfiaknak (pl. a lányokat jaguárhoz adták feleségül). A szexualitás szókincse egyrészt konkrét, másrészt szimbolikus elemeket is gyakran használnak a nemi aktus kifejezésére (2. táblázat).

Az *európai kontinens népeinek meséiben* a többi kontinens meséihez viszonyítva a legvisszafogottabb a szexualitásra való utalás. Egyrészt kevés szó is esik róla, másrészt nagyon burkoltan utalnak a szexualitásra (pl.: együtt háltak, összeöleltek). Gyakori, hogy szimbólumokkal utalnak a nemi aktusra (pl.: a kard teherbe ejtette a lányt, egy csepp vér a virágra hullott). A szóhasználat tehát nem konkrét, hanem burkolt, elvonatkoztatott (1. táblázat). A szexualitásnak a pozitív aspektusait sejtetik a mesék (pl.: boldogan összebújva, csókolgatja a fiút), s a szexualitás negatív aspektusaira nem találtunk utalást a vizsgált mesékben. A szexualitás leginkább idealizált formában jelenik meg (2. táblázat). Ennek egyik oka valószínűleg a keresztény vallás hatása, mely hatás gyakran érzékelhető a mesékben (pl.: szentek, papok, ördögök, mint meseszereplők).

A szexualitás témakörének megjelenési lehetőségei a pedagógiai gyakorlatban

Ha azt kívánjuk elérni, hogy a fiatalok között az érzelmi, intellektuális és szexuális összhang alapján hosszú távú kapcsolat alakuljon ki, akkor jól felkészült oktatókra és megfelelő tananyagra van szükség. Mindezek segíthetik a fiatalokat abban, hogy a szabad és sikeres egyéni

párválasztás képességét, s az egyenrangúságon és a kölcsönös alkalmazkodáson alapuló házasság élet képességét megtanulják (Forrai 2012: 162).

Forrai szerint (2012) az egyéni szexuális kultúra kialakításának céljai a következők: a személyiségfejlődés elősegítése; a szexualitással kapcsolatos szorongások oldása; a nemi identitás vállalása; a személyiség beilleszkedésének elősegítése a családi rendszerbe; az örömszerző funkciók javítása; a kommunikáció, az interakció humanizálása; a társadalmi beilleszkedés segítése; a szexuális kultúra elősegítése: pozitív értékek megerősítése és a negatívak leépítése; a tolerancia kialakítása a sérültekkel, stigmatizáltakkal (HÍV fertőzöttekkel) szemben; a szexuális élet nem kívánt következményeinek megelőzése, elhárítása; a szexuális problémák felismerése, megoldása; a szexuális zavarok kiszűrése; az egyén önmaga legyen szexuális életének, sorsának tudatos irányítója, ne mások akaratának áldozata legyen.

A következőkben bemutatjuk, hogy a kutatásunk eredményei alapján milyen módon tudjuk segíteni a népmesék által a szexuális egészség kialakulásának folyamatát.

A személyiségfejlődés elősegítése

Az afrikai kontinens népeinek meséiben egyszerűen, természetesen, érthetően írnak a szexualitásról, a rövid történetek a fiatalok első szexuális tapasztalataiként is leírhatók. Az ázsiai kontinensen élő népek történeteiből sokat tanulhat a tinédzser korosztály, mert a mesék vágyakról, szenvedélyről, álomokról, szépségről, szenvedésről szólnak, melyekkel a legintenzívebben a 13-19 év közötti korban találkozhatnak először a fiatalok. Jó segítség lehet egy-egy történet elmondása, hiszen a titkolt/titkos gondolatok, vágyak, szenvedélyek megfogalmazódnak bennük, és mindezek kimondása jó alapot szolgáltat ezen érzések, gondolatok feldolgozásához. Ezekben a mesékben egyértelműen megfigyelhető, hogy a felnőtté válás részét képezi a szexuális tapasztalatszerzés.

A szexualitással kapcsolatos szorongások oldása

A félelem, a szorongás feloldásáért érdemes bemutatni a szexuális élet szépségeit, emellett a szexualitáshoz kapcsolódó negatív eseményekről is szükséges beszélgetni (pl. nemi erőszak, zaklatás), melyekre a népmesékben számos példát lehet találni (2. táblázat).

A nemi identitás vállalása

A női- és a férfialakok állatokként (pl.: kígyó, hal, gyík, madár) és tárgyakként (pl.: furulya, bambusz) való ábrázolása lehetőséget ad a szabad asszociációra, mely által a női és a férfi lét mélyebb aspektusait is fel lehet tárni (pl.: kígyó – férfiasság, simulékonyság, alkalmazkodás, okosság, ravaszság stb.). A nemi identitás elkülönülése egyértelműen megfogalmazódik, s karakterjegyei kifejezhetővé válnak a mesékben használt szimbólumok által.

A személyiség beilleszkedésének elősegítése a családi és a társadalmi rendszerbe

Az ausztrál, afrikai, ázsiai kontinensen élő népek meséi természetes módon írnak a szexualitásról, mely az élet körforgásának szerves része, s az emberiség teremtéséről szóló mesékből egyértelművé válik a nemzetségek, családi rendszerek kialakulása. A teremtéstörténetekben sokszor megfigyelhető a főhős személyiségének változása, mely a főhős jellemzésére használt szavak által nyomon követhető.

Az örömszerző funkciók javítása

Az ázsiai meséken belül a szanszkrit mesékben lehet a legerőteljesebben felfedezni a szexualitás örömszerző funkciójának a kihangsúlyozását. Ezek a mesék gazdag szóincset használnak a szexualitás szépségének a kifejezésére.

A kommunikáció

A hat kontinens népeinek meséit megvizsgálva láthattuk, hogy a szexualitás az afrikai, ázsiai, észak- és dél-amerikai, illetve az ausztrál kontinens népeinek meséiben sok esetben konkrétan megjelenik. A mesék szóhasználata sok esetben pontos, tükrözi a valós történéseket.

A szexuális kultúra elősegítése: pozitív értékek megerősítése és a negatívak leépítése

A népmesékben a szexualitás pozitív aspektusai mellett a negatív aspektusok is megjelennek (2. táblázat). E kettőség bemutatása adhat reális képet a szexualitásról. A szexuális egészség megnyilvánulása jól megfigyelhető a szanszkrit mesékben, melyek példaértékűek lehetnek az egészséges szexualitás kialakításában.

A tolerancia kialakítása a sérültekkel, stigmatizáltakkal szemben

Az európai mesékben (véltetően a kereszténység hatására) gyakori elem a sérüléssel élő (pl. vak, béna) személyek megsegítése. A többi kontinens meséiben pedig egyrészt előfordul, hogy a teremtő istennek valamilyen testi problémája van (pl. sánta), másrészt gyakori elem a stigmatizált személyek (pl. koldusok, halálra ítélték) megsegítése.

A szexuális élet nem kívánt következményeinek megelőzése, elhárítása

Elsősorban fontos arról beszélni, hogy milyen nem kívánt következményei lehetnek a szexualitásnak. Az afrikai, ázsiai, észak-amerikai mesékben sok negatív aspektusa megjelenik a szexualitásnak, ezek a történetek azonban leginkább a pszichés sérülésekre utalnak (pl.: amikor meggyaláznak, megerőszkolnak egy nőt), ritkább esetben tesznek konkrétan említést a negatív következményekről (pl. állatbőrökben született meg a gyermek). A népmesékre alapozva a negatív következmények megelőzése, elhárítása leginkább arról szólhat, hogy a főhősök hogyan kerültek el a számukra nem kívánatos szexuális közeledéseket (pl. amikor a királylányt egy agresszív kérőhöz szeretnék hozzáadni, vagy az apja/testvére akarja őt feleségül venni).

A szexuális problémák felismerése, megoldása

Az európai mesék a szexualitásra vonatkozóan kevés olyan elemet tartalmaznak, amelyek a szexualitásról való tudásként értelmezhetők, használhatók lennének. Leginkább a szexualitás idealisztikus ábrázolása jellemző az európai mesékre. Ebből adódóan érdemes a szexuális nevelés során más kontinensen élő népek meséit bemutatni, elemezni, feldolgozni.

Az egyén önmaga legyen szexuális életének, sorsának tudatos irányítója, ne mások akaratának áldozata legyen

Az ausztrál, afrikai, ázsiai, amerikai kontinensen élő népek meséiben jól megfigyelhető, hogy a nők gyakran nem irányíthatják saját akaratuknak megfelelően a sorsukat. Az európai mesékben öntudatosabbak a nők. Azonban minden nép meséjében vannak olyan nők és férfiak, akik szakítanak a társadalmi elvárásokkal, és példaértékűen maguk veszik kezükbe sorsuk irányítását. Ezek a szereplők a mesékben – bár sok szenvedés árán – mindig győzni tudnak.

Összefoglalás

A szexualitáshoz kapcsolódó szavak, történetek feldolgozása, a szexualitásról való beszélgetés még tanulandó terület a pedagógusok számára, azonban egyre inkább sürgető feladatként merül fel, hiszen a média általi „felvilágosítással” ma már kora gyermekkoruktól kezdődően találkozhatnak a tanulók. Ehhez viszonyítva már így is késében van a pedagógus társadalom, ezért fontos, hogy minél korábbi és konkrétabb legyen a szexualitással kapcsolatos tudástranszfer. Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy a pedagógiai gyakorlatban szükséges használni azokat a szavakat, melyekkel a tanulók – mondhatni – nap, mint nap találkoznak. A szexualitásról való beszélgetéseknek tartalmaznia kellene a konkrét szavakon kívül a szexualitáshoz kapcsolódó pozitívumokat és negatívumokat is. Mindezekhez jó kiindulópontot adnak a mesék, melyeknek évezredek óta a feladatai közé tartozott és tartozik ma is az új generációk tanítása, s az emberi cselekedetekkel kapcsolatos tapasztalatok átadása.

Az előzőekben láthattuk, hogy a szexualitás egy nép kultúrájába szervesen beletartozik, jelen van a hétköznapi történetekben, s az istenektől kezdődően a királyok, uralkodók mellett a gazdag emberek, a kereskedők, s a szegényebb falusi emberek életének is a része. Megjelenési formája azonban kontinensenként eltéréseket mutat, ami az adott kontinensen élő népek kulturális hátterével, vallásaival, szokásaival, hagyományaival magyarázható. Mindegyik kontinen-

sen felfedezhetőek voltak sajátosságok a szexualitás kifejezésével kapcsolatban, s ezen sajátosságok megismerése lehetőséget ad arra, hogy a szexualitásról való tudásunk tovább bővüljön, gazdagodjon. Elgondolkodtató és figyelemre méltó, hogy a magyar népmesékben a szexualitás ritkán és jellemzően burkoltan jelenik meg. Ez jelzi egyrészt azt, hogy számunkra erről a témáról nehéz beszélni, s nem is tanultunk meg róla beszélgetni. Másrészt felhívja a figyelmet arra, hogy tudatosan foglalkoznunk kell ezzel a témával, s meg kell tanulnunk használni az e témához köthető szavakat, s szükséges beszélnünk és beszélgetnünk a szexualitásról. Éppen ezért érdemes megismerni más népek gondolkodását, kifejezéseit a szexualitással kapcsolatban. Ez egyrészt segíti az elfogadást, másrészt tanulási lehetőséget is biztosít az oktatásban résztvevők számára a szexualitás többszemponútú megközelítésére, kifejezésére és megjelenítésére vonatkozóan.

Az élet részeként értelmezett szexualitásnak egyre inkább meg kellene jelennie az oktatásban is, hiszen egyrészt globális kultúrkinccsünk, másrészt olyan ismereteket jelent, melyet kötelességünk tudásként, értéként kezelni, s közvetíteni ezt az oktatásban résztvevők számára. A szexualitás témakörével éppen ezért a tanárképzés keretein belül is hangsúlyosan szükséges foglalkozni, hiszen ha nincsenek felkészítve és felkészülve a pedagógusok e témával kapcsolatban, akkor nem várható jelentős változás ezen a területen.

Irodalom

- Baksa B. (2018). Fejlesztési lehetőségek a népmesék feldolgozásában. In: Fehér Á., Megyeriné Runyó A. (szerk.): *A mese szerepe a nevelésben, oktatásban*. Apor Vilmos Katolikus Főiskola. Vác. 76–86.
http://real.mtak.hu/78580/1/A%20mese%20szerepe%20a%20nevel%C3%A9sben_oktat%C3%A1sban.pdf Utolsó letöltés: 2022. 12. 17.
- Boldizsár I. (2018). *Mesék a felnőtte válásról*. Jelenkor Kiadó. Budapest.
- Csányi G., Dész F. (2020). Bevezető: „A szex politikai gazdaságtana”. *Replika*, 7–9. 117–118.
 doi: [10.32564/117-118.1](https://doi.org/10.32564/117-118.1)
- Csonka B., Szabó M., Szabó Á., Hevesi K. (2017). A Rövid Szexuális Attitűdök Skála (BSAS) magyar adaptációja. *Alkalmazott Pszichológia*, 17 (1). 101–113. ISSN 1419-872X.
- Ember, C. R., Ember, M. (szerk., 2003). *Encyclopedia of Sex and Gender: Men and Women in the World's Cultures Topics and Cultures AK-Volume 1; Cultures LZ (Vol. 2)*. Springer.
https://www.academia.edu/44680328/Encyclopedia_of_Sex_and_Gender_Men_and_Women_in_the_Worlds_Cultures_Topics_and_Cultures_A_K_Volume_II_Cultures_L Utolsó letöltés: 2022. 11. 10.
- Fábián R., Simich R. (2006). *Meglévő és működő modellprogramok, valamint az iskolai szexedukációs események értékelése. HIV/AIDS-prevenció. Az ifjúság biztonságos szexuális életre nevelése. Egészségfejlesztési módszertani füzet*. Országos Egészségfejlesztési Intézet.
<https://mek.oszk.hu/08100/08125/08125.pdf> Utolsó letöltés: 2022. 12. 20.
- Forrai J. (2012). Szexuális nevelés, szexuálpedagógia. In: *A tudomány-, technika- és orvostörténet kutatásának irányai és intézményei az elmúlt 40 évben. Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből*, 155-165. Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága – Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala. Budapest. http://real-eod.mtak.hu/4361/1/Tanulmanyok_2012_25_Forrai_Szexualis_neveles_szexualpszichologia.pdf Utolsó letöltés: 2022. 12. 16.
- Hevesi K. (2015). *A szexuális működés egészségpszichológiája*. ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Doktori disszertáció. Budapest. <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/29974> Utolsó letöltés: 2022. 11. 03.
- Kádár A. (2018). Mese az érzelmi intelligencia fejlesztésében, szerepe a nevelésben-oktatásban. In: Fehér Á., Megyeriné Runyó A. (szerk.): *A mese szerepe a nevelésben, oktatásban*. Apor Vilmos Katolikus Főiskola. Vác. 138-146.
http://real.mtak.hu/78580/1/A%20mese%20szerepe%20a%20nevel%C3%A9sben_oktat%C3%A1sban.pdf Utolsó letöltés: 2022. 12. 17.
- Marozsi M. N. (2018). Tanuljuk, hogy tanítsuk? A szexuális nevelés dilemmái. *Gradus*, 5(1). 42–49.
http://real.mtak.hu/109717/1/2018_1_ART_001_Marozsi.pdf Utolsó letöltés: 2022. 11. 03.
- Picken, N. (2021) *Sexuality education across the European Union: an overview*. Publications Office of the European Union 6.
- Sántha K. (2022). *A kvalitatív tartalomelemzés*. Eötvös József Könyvkiadó. Budapest.

Sáropataki, B. (2020). A pedagógiai helyzetekben rejlő szexualitás: ...egy mellőzött és tabusított téma értelmezési lehetőségei egy empirikus kutatás fényében. *Iskolakultúra*, 30(1-2). 47–69.
doi: [10.14232/ISKKULT.2020.1-2.47](https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2020.1-2.47) Utolsó letöltés: 2022. 11. 01.

Mesegyűjtemények (a *Népek meséi* sorozat kötetei a megjelenés sorrendjében)

- A sárkánykirály lánya – Tang-Kori Történetek* (1956). Ford.: Viktor János. Új Magyar Könyvkiadó. Budapest.
- Ligetszépe – Német népmesék, a Grimm-testvérek gyűjtéséből* (1956). Ford.: Urbán Eszter. Új Magyar Könyvkiadó. Budapest.
- Egy asszony öt férje – Eszkimó történetek* (1957). Ford.: Székely Katalin. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Karunga, a holtak ura – Néger legendák* (1957). Ford.: Radnóti Miklós. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Sosemvolt Cigányország – Szegkovács cigány történetek* (1958). Gyűjtötte és írta: Bartos Tibor. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- A nyolcszirmú lótusz – Tibeti legendák és mesék* (1958). Ford.: Szőke Sándorné. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Rafara, a Víz Lánya – Madagaszkári népmesék* (1960). Ford.: Philipp Berta. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- A pórul járt víziszellem – Zürjén népmesék* (1964). Ford.: Vászolyi Erik. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- A vasorrú Indzsibaba – Kárpátukrajnai népmesék* (1970). Ford.: Fincicky Mihály. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Guha a szószéken – Egyiptomi népmesék* (1971). Ford.: Prileszky Csilla. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Navaring, az óriás – Mítoszok és mesék Új-Guineából* (1973). Ford.: Bodrogi Tibor. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Vatka meg Kalmez – Votják mondák és mesék* (1974). Ford.: Domokos Péter. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Szómadéva: Mesefolyamok óceánja – Szanszkrit mesék* (1974). Ford.: Vekerdi József. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Hadmenet, nászmenet – Irtisi osztják mesék és mondák* (1975). Ford.: Vértés Edit. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Az istenfiú városa – Kambodzsai mondák és mesék* (1975). Ford.: Üveges Ferenc. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- A szép delfinlány – Mítoszok és mesék a Gilbert- és Ellice szigetekről* (1976). Ford.: Bodrogi Tibor. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Obi, a gögös kókuszdió – Kubai joruba mítoszok és mesék* (1977). Ford.: Dornbach Mária. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Mese a tölgyfa tetején – Csuvas mesék* (1977). Ford.: Agyagási Klára, Czeglédi Katalin, Hering Margit, Róna-Tas András, Szalontai Judit, Zahemszky László. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Kalíla és Dimna – Klasszikus arab mesék* (1978). Ford.: Prileszky Csilla. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- A csodálatos fa – Erdélyi szász népmesék* (1979). Ford.: Üveges Ferenc. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- A tuói főnök – Új-kaledóniai mesék és mítoszok* (1979). Ford.: Vargyas Gábor. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Történet a hat asszonyról, akik fölmentek a holdba – Mesék Pápua Új-Guineából* (1980). Ford.: Bori Clark. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Ma mentem, holnap jöttem – Kazáni tatár népmesék* (1981). Ford.: Agyagási Klára, Berta Árpád, Csáki Éva, Csécs Barnabás, Kántor Klára, Lénárt Eszter, Molnár Ádám, Nagy Éva, Róna-Tas András, Szalontai-Dmitrijevi Judit, Torma József, Zahemszky László, Zimonyi István. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Világ Szépe és Világ Gyönyörűje – Magyarországi román népmesék* (1982). Ford.: Ignác Rózsa. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- A madáron vett menyasszony – Bambara mesék Maliból és Szenegálból* (1984). Ford.: Tótfalusi István. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Mariweka – Piaroa indián mítoszok és mesék* (1987). Ford.: Boglár Lajos. Európa Könyvkiadó. Budapest.

Egyéb mesegyűjtemények:

- A tollaskigyó fiai – Dél- és közép-amerikai népek meséi* (1984). Ford.: Boglár Lajos, Móra Ferenc Könyvkiadó. Budapest.

- Bajzáth Mária (2018). *A rabbi és az oroszlán. Zsidó mesék, legendák, történetek*. Kolibri Kiadó. Budapest.
- Černá, Zlata, Novák, Miroslav (1979). *Az eladott álom. Japán mesék*. Madách Kiadó. Pozsony.
- Ezeregyéjszaka meséi* (1974). Ford.: Honti Rezső. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Illyés Gyula (1993). *Hetvenhét magyar népmese*. Móra Ferenc Könyvkiadó. Budapest.
- Karalijcsev, Angel, Todorov, Nyikolaj (1984). *A gólya szilján. Bolgár, görög, török, albán, román, szlovén, horvát népmesék*. Móra Ferenc Könyvkiadó. Budapest.
- Nagiskin, Dimitrij (1981). *Amur-parti mesék*. Móra Ferenc Könyvkiadó. Budapest.